



© Uluslararası **Insan Bilimleri** Dergisi

ISSN: 1303-5134
www.insanbilimleri.com

Tarih: 19. 11. 2004

EGITIM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

Gürbüz OCAK
gocak@aku.edu.tr

Özet

Eğitimin tüm boyutlarını kapsayan eğitim programını felsefe ve kültür birlikte etkiler. Felsefe olmadan eğitim programının bir gerekçesi olmaz. Eğitim programıyla gerçekleştirmek istediklerimizin bir gerekçesi olmalıdır. Eğitim felsefesi niçin sorusunun cevabını verir. Toplumun oluşturduğu maddi ve manevi kültür unsurları eğitim programını doğrudan etkiler. Kültür bireylere şekil ve yön veren bir unsur olarak karşımıza çıkar. Bu anlamda kültürü informal eğitim içerisinde düşünebiliriz. Toplumda inanç ve geleneklerin devam ettirilmesi kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasına bağlıdır. Bu aktarım her ne kadar informal anlamda toplum tarafından yapılırsa da formal anlamda okullar tarafından yapılmaktadır. Bu nedenle eğitim programının temelini kültürel değerlerde alınmalıdır.

Bu çalışmada kültür ve felsefenin eğitim programlarıyla ilişkisi birbirlerini etkilemelerini açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Felsefi temel, kültürel temel, eğitim programı

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

1. EGİTİM PROGRAMI

Günümüze kadar eğitim programının bir çok tanımı yapılmıştır. Eğitim programı, eğitim kavramı içinde yer alan tüm boyutları kapsadığından çok boyutlu ve kapsamlı tanımlanmak durumundadır. Eğitim programlarına ilişkin tanımlardaki farklılığı Varis, eğitime değişik biçimlerde yaklaşılmasından, ya da aynı yaklaşım veya boyutun değişik biçimlerde vurgulanmasına bağlamaktadır. (Varis, 1994, s.17).

Eğitim programı bir topluluğun görüşlerine göre hazırlandığından tanımları da buna göre yapılmıştır. Eğitim programının her tanımı farklı bir topluluğun görüşünü yansıtmaktadır. Oliver bu konuda şöyle demektedir; “Eğitim programının tanımlarındaki farklılıklar, eğitim teorisine ve metodunun farklı boyutlarını temsil etmektedir. Her sistem kendi problemleriyle uyuma halinde bulunan boyutlar üzerinde durabilmektedir.” (Oliver, 1968, s.6)

Eğitim programlarının tanımlarındaki bu farklılıklara rağmen, bazı eğitimciler eğitim programını şu şekillerde tanımlamışlardır.

Varis’a göre eğitim programı; “Bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar. Öğretim, ders dışı kol faaliyetleri, özel günlerin kutlanması, geziler, kısa kurslar, rehberlik, sağlık vb. hizmetler ve fonksiyonlar bu çerçeveye girer.” (Varis, 1994, s.18)

Christin eğitim programını, “öğrenci davranışlarının istenen yönde oluşturulması için yapılan etraflı planlama süreci” olarak tanımlarken (Christine, 1971, s.30-32). M. Alexander ve J.G. Saylor programı, “Okul içi ve okul dışı durumlarla istenilen yöndeki çıktıları sağlamak için okulun giriştiği çabaların tümü” olarak tanımlamaktadırlar. (J.G. Saylor ve W.M. Alexander, 1981, S.9) Hizal, eğitim programı tanımlarını inceleyerek onların ortak yönlerinden hareketle eğitim programını ve kapsamını şöyle belirtmektedir. “... eğitim programının herhangi bir eğitim kuruluşun da veya herhangi bir eğitim aşamasında milli eğitimin amaçlarını, bu amaçlara ulaşmak için saptanmış öğretim ve ders programlarını, ders içi ve ders dışı etkinlikleri, içeriğin etkinlikle kazandırılmasını sağlayacak süreç, yöntem ve teknikleri, amaçlara ne dereceye kadar ulaşıldığını kontrol etme işlevine sahip değerlendirme etkinliklerini içerdiğini söyleyebiliriz.” (Hizal, 1982, s.4)

Görüldüğü gibi eğitim programının birçok tanımı yapılmıştır. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere eğitim programı çağdas bir kavram olup öğretim programı, ders programı, müfredat programı kavramlarını da içine almaktadır. Hizal ve Varis’da daha çok buna dikkat çekerek eğitim programının kapsamını belirtmişlerdir.

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

Eğitim programları, sadece okulda düzenli çalışmayı değil, aynı zamanda toplumda da yasama ve öğrenme koşullarını geliştirmeyi amaç edinir. Bu sebeple, eğitim programları, bir taraftan toplumun problemlerini ve ihtiyaçlarını, diğer taraftan da çocukların ve gençlerin problemleri, ilgileri, gelişim özellikleri ve ihtiyaçları esas alınarak geliştirilmelidir.

Eğitim programları hazırlanırken belli temellere oturtularak hazırlanmalıdır. Geliştirilen programa bu temeller yön verir. Bu temellere dayandırılmayan programların başarılı olması çok güçtür.

“Programlar “ne”, “niçin”, “ne zaman”, “nasıl”, ve “ne ile” sorularının meydana getirdiği temeller üzerinde otururlar.

“Niçin” sorusunun cevabını eğitim felsefesinde buluruz. Eğitim felsefesi bize yapacaklarımızın gerekçelerini verir. Bizi yapacaklarımız üzerinde daha bilinçli kılar. Bunun için, eğitim felsefesi de programın temellerinden biridir.

2. FELSEFİ TEMEL

2.1. Felsefe ve Eğitim Felsefesi

Kaçarken içine düştüğümüz bilim dallarından biri de felsefedir. Felsefesi olmayan insan düşünülemez. İnsanlar “felsefem yok” derken yine felsefelerinin olduğunu belirtmektedirler. Bir dünya görüşü olarak bilinen felsefe eğitim bilimiyle ilişkilendirilince eğitim felsefesi fikri ortaya çıkmıştır.

Eğitim felsefesi, genel anlamda eğitim politikalarına ve uygulamalarına yön veren varsayım, inanç, karar ve ölçütleri inceler, tutarlılık ve anlama yönünden kontrol eder. Eğitim sistemlerinin temelinde yer alan insan anlayışını değerlendirir. Eğitimde kullanılacak yeni hipotezler oluşturmaya çalışır. İnsanın tabiatı, toplum, öğrenme gibi konulardaki felsefi ve eğitimsel yaklaşımları bir araya getirir; bunlardan bir bütün, yani bir eğitim sistemi oluşturmaya çalışır.” (Kincal, 1996, s.117-118)

Günümüze kadar eğitim çeşitli tanımları yapılmıştır. Eğitim tanımları felsefi görüşlere göre değişmektedir. *İdealizm*'e göre eğitim, “insanın bilinçlice ve özgürce Allah'a ulaşmak için sürdürdüğü biteviye çabalarıdır.” (Butler, 1957, s.238) *Realizm*'e göre eğitim, “yeni kuşaklara kültürel mirası aktararak, onları topluma uyuma hazırlama sürecidir.” (Butler, 1957, s.344-347) *Pragmatizm*'e göre eğitim, “kisiyi yasantılarını insa yoluyla yeniden yetistirme sürecidir.” (Butler, 1957, s.480-487) *Marksizm*'e göre eğitim, “insani çok yönlü eğitime, doğayı denetleyerek onu değiştirecek ve üretimde bulunacak biçimde yetistirme sürecidir.” *Naturalizm*'e göre eğitim, kisinin doğal olgunlaşmasını artırma ve onun bu özelliğini göstermesini sağlama işidir.” (Sönmez, 1994, s.10)

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

Eğitimci olsun ya da olmasın, her insanın eğitim hakkında doğru veya yanlış görüşleri vardır. Kisinin eğitim görüşleri onun eğitim felsefesini yansıtır. Toplumun oluşturan her bireyin de kendine özgü eğitim görüşü olduğundan, bir toplumda çeşitli eğitim felsefelerinin olması kaçınılmaz olur. Toplumdaki bu çeşitliliği azaltabilmek için, toplumun ortak bir felsefesinin oluşturularak eğitim programlarının bu felsefeye göre hazırlanması zorunlu hale gelmektedir.

2.2. Eğitim ve Felsefe

Eğitim bir taraftan insanda varolan yetenekleri geliştirirken, diğer taraftan da insana yeni yetenekler kazandırmayı, onu çağın gereklerine uygun olarak yetistirmeyi hedefler. Eğitimin hammaddesi insan ve problemleri olduğundan doğal olarak felsefeyle iç içe bulunmaktadır. Çünkü felsefenin de inceleme konusu insandır. Her ikisinin de inceleme konusu insan olması nedeniyle felsefe ve eğitim sürekli birbirine yakınlaşmıştır.

Felsefe ve eğitim arasındaki ilişkileri; eğitim programının hedefleri ve davranışlar, içerik, eğitim durumları ve değerlendirme başlıkları altında açıklamaya çalışacağız.

2.2.1. Felsefenin ve Eğitim Programlarının Asamalarına Etkisi

Eğitim programının temelini alan felsefe eğitim programının bütün aşamalarında etkili olur. Hedef, kısede gözlenmesi kararlaştırılan istendik özelliklerdir. Ancak buradaki “istendik”in ölçütü nedir? Bir kısım istendik özellikler bir gruba göre doğruyken, bir başka gruba göre aynı istendik özellikler yanlış olabilir. Sözelimi, ülkemiz açısından istendik özelliklere baktığımızda; vatanseverlik ülkemizin genel eğitim politikasında istendik bir özelliktir. Ancak aynı ülkede yaşayan değişik gruplar için istendik olmayabilir. Bu nedenle eğitimde iste bu özelliklerin ölçüsünü, hedeflerin nasıl, neye göre, hangi ölçüde belirleneceğini felsefe tayin eder.

Bu hedefler felsefi akımlara göre farklılıklar göstermektedir. Felsefi akımlara göre eğitimin hedeflerini inceleyecek olursak;

İdealizme göre eğitimin hedefleri; İdealizme göre, zihinde tüm mutlak doğrular vardır. Akılla mutlak doğrulara ulaşılabilir. İnsan bir araç değil bir amaçtır. Eğitim, insani özgür ve bilinçlice Tanrı’ya ulaştırma sürecidir. Böyle bir felsefede hedefler, yani istendik davranışlar;”mutlak doğrular” ve bu yolla Tanrı’ya özgür ve bilinçlice ulaşmak için gerekli olanlardır. Bu önermeler temele alınca akıl, mutlak doğruya ve Tanrı’ya ulaşmak için hem bir araç, hem de kaynaktır. Öyleyse istendik davranışlar akla uygun olanlardır ve akıl her davranışın ölçütü gibi iş görmelidir. Bu nedenle akla uygun olmayanlar elenmeli ve istenmedik davranışlar olarak kabul edilmelidir.

Gülbüz OCAK: EGITIM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

Realizm'e göre eğitimin hedefleri; Realizm'e göre bilgi gerçeklerin algılanmasına dayalıdır. Bilgi elde etmek için bilimsel yöntem ve duyular kullanılmalıdır. Bilgi kavramsal olarak ortaya çıkar. Tümevarım baskındır. Değerler doğa yasalarına uygun olanlardır. Estetik değerler ise, doğayı yansıttığı ölçüde güzeldir. Ahlak açısından iyi, en çok insanın yararına olanıdır. Bu da mutluluk, bazıları için erdemdir. Toplumsal değerlerin temelleri, toplumda değil, fiziksel evrende ve tek tek her insandadır. İnsan, iyi ve kötünün bir karması, çevreye uyum gücünde olan bir varlık ve doğal düzenin bir parçasıdır. Bu durumda eğitimin hedefi, yeni nesillere kültürel mirası aktarmak ve insani toplumsal yasama hazırlamak, mutlu ve erdemli kılmasıdır. Böyle bir düşüncede eğitimin hedefleri, yani istendik davranışın ölçütleri, “toplum ve doğaya uyum sağlama, doğayla yarışır hale gelmesi için insani bilgi ve becerilerle donatma” olabilir.

Naturalizm'e göre eğitimin hedefleri; Naturalizm'de istendik davranışlar, doğaya uygun olan, insanın doğal gelişimini kolaylaştıran, bilimsel yöntemle elde edilenlerdir. Bunun için tümevarım temele konulmalıdır. Naturalizm'de ölçütler, “doğa, insan, bilimsel bilginin gerçeğe uygunluğu, demokrasi ve en çok incelenmiş zevk” olarak ele alınabilir.

Marksizm'e göre eğitimin hedefleri; Marksizm'de istendik davranışlar, diyalektik akıl yürütmeye, değişimin kaçınılmazlığına, toplumsal yararın ön planda olmasına, ekonominin tüm toplumsal, siyasal, kültürel olguların açıklanmasında temel değişken olduğunun bilinmesine, doğayı değiştirip ona egemen olmaya, üretimde bulunmaya, kuram ve uygulamayı iç içe yürütmeye, insani tüm yönleriyle geliştirmeye bağlıdır. Bunlar Marksizm'de istendik davranışlar için ölçüt olarak ileri sürülebilir.

Pragmatizm'e göre eğitimin hedefleri; Pragmatizm'de eğitim, kişiyi toplumda ehliyetli, güçlü ve verimli bir kişi yapmak için yapılan toplumsal iştir. Ne toplumun ne de kişinin birbirlerine üstünlüğü yoktur. Dayanışma ve kübaşık çalışma esastır. Pragmatizm'e göre istendik davranışların ölçütleri, “ehliyet, güç, verimlilik, yarar, kübaşık çalışma, problem çözme, yasanti, dinamik denge, bilginin göreceliği” olarak düşünülebilir.

Varoluşçuluk'a göre eğitimin hedefleri; Varoluşçuluk'ta geçmiş ve gelecek yoktur. An önemlidir. İnsan değerlerini kendi yaratır, yolunu kendi seçer. İnsan yapip ettiklerinin bir toplamıdır. Değerler akilci olmayan kişisel yasantılardır. Buna göre Varoluşçuluk'ta istendik davranışların ölçütleri, “tek insan, sezgi, an, özgürlük ve sorumluluk, toplumdan kurtulma, sınır durumunda bulunma, kişinin kendini gerçekleştirmesi, varoluş” olarak düşünülebilir. Bunlara uyan hedefler istendik, uymayanlar ise istenmediktir.

Gülbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

Eğitimin dört ana unsurundan birisi içeriktir. Eğitim programlarında uygun bir içerik belirlenmeden hedef davranışların gerçekleştirilmesi mümkün olamaz. İçerik denince sadece ders konuları aklımıza gelmemelidir. “İçerik, hedef ve davranışların açıklandığı, ilgili örneklerin, sorunların sunulduğu tutarlı, dirik bir bütün olarak betimlenebilir.” (Sönmez, 1994, s.50) “İçerik, olguların ve olayların, ezberlenmek üzere, ansiklopedik bir şekilde bir araya getirilmesi değil, fakat, yasama alanlarının anlam taşıyan bölümlerinin aktif bir çabayla düzenlenmesidir.” (Varis, 1994, s.155)

Eğitim programları hazırlanırken, eğitimle öğrenciye kazandırılacak hedef davranışlar toplumun eğitim felsefesine göre hazırladığına göre içeriğinde bu felsefeye göre hazırlanması gerekmektedir.

Eğitim programlarında, önceden belirlenmiş olan hedef davranışların öğrenciye nasıl ve ne şekilde kazandırılacağına belirlenmesi, öğrenme-öğretme sürecindeki değişkenlerin düzenlenmesi gerekmektedir. Öğrenme-öğretme sürecindeki tüm değişkenler eğitim durumu oluşturur. Ertürk (1994, s.84), “Belli bir zaman süresi içinde bireyi etkileme gücünde olan dış şartlar”ı öğretme durumu olarak tanımlarken, Sönmez’e göre eğitim durumu, “Öğrenciye istendik davranışların kazandırıldığı, yani onun eğitildiği süreçtir. Bu süreç, öğrenci açısından öğrenme, öğretmenin açısından ise öğretme durumudur. Bu basamakta bilmeyen öğrenciyi bilen, yapamayan öğrenciyi yapan, sorunları çözemeyen öğrenciyi çözen, sevmeyen öğrenciyi seven vb durumuna getirmek söz konusudur.” (Sönmez, 1993, s.104)

Eğitim durumu ile felsefe arasında sıkı bir ilişki vardır; çünkü eğitim durumunda, her bir öğrenciye, önceden belirlenen istendik davranışlar kazandırılmaya çalışılır. Bu davranışların ne olduğunu belirlemede felsefe önemli bir rol oynamaktadır; çünkü kişiye kazandırılacak davranışların niteliğine göre eğitim durumu düzenlenmektedir. Kazandırılacak istendik davranışlar eğitim durumunu belirlemektedir. Eğitim programının temele aldığı felsefeye göre davranışların istendik ve istenmedik olmaları belirlenir. Örneğin *İdealizm*’e göre akla dayalı ve insani Tanrı’ya ulaştıracak davranışlar istendiktir. Bu bağlamda İdealizm’de eğitim durumu insanın aklını çalıştırmayı sağlayacak ve onu tanrıya ulaştıracak biçimde düzenlenmelidir.

Felsefenin insana bakış açisi de eğitim durumu ve felsefe arasındaki ilişkiyi etkiler. Örneğin Pragmatist felsefeye göre; insan kendi yaşantıları yoluyla öğrenen, yararlı olanı yapma eğiliminde olan, toplumsal ve biyolojik bir varlıktır. Bu anlamda öğretmen, eğitimde yol gösterici, öğrencinin farklı uyarılarla karşılaşmasını sağlayan eğitim durumlarına yer vermelidir.

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

Felsefenin bilgiye bakışı da eğitim durumunu etkileyen değişkenlerden biridir. Bilginin kesin(mutlak) ya da görelî olması eğitim durumunu etkileyebilir. Sözelimi, *İdealizm*'de bilgi aprioridir. Sözelimi *Marxizm, Pragmatizm ve Varoluşçuluk*'ta bilgi, görelîdir ve etkileşim sonucu elde edilir. Kesin doğru yoktur. Durum böyle olunca ileri sürülen önermelerin islerliği, yaşamda sinanmalıdır. Bu nedenlerden dolayı, eğitim ortamında ezberlemeye, tekrara değil; tersine problem çözmeye tartışmaya, sinamaya, uygulamaya ağırlık verilmeli, öğretmen yol gösterici bir rol oynamalı ve örnek olmalıdır.

Felsefeyle eğitim durumları arasındaki bir diğer ilişki de akıl yürütme biçiminde kaynaklanır. Her felsefi sistemin en az bir akıl yürütme yolu vardır. İste bu akıl yürütme, insanın doğruyu bulup kullanmasında etkili bir araç olabilir. Akıl yürütme yolları değişince, eğitim durumlarının da değişmesi doğaldır(Sönmez,1994, s.51-55).

Görüldüğü gibi, felsefe eğitim durumlarını etkilemektedir. Eğitim programlarının hazırlanmasında temele alınan felsefeye göre eğitim durumları da düzenlenmelidir. Felsefe eğitim durumlarını; hedef davranışlarına, insana ve bilgiye bakış açısına göre, akıl yürütme biçimine göre yönlendirmektedir.

Değerlendirme eğitim programlarının son halkasını oluşturur. Değerlendirme sonucunda eğitim programlarının etkili olup olmadığı, etkiliyse ne derece etkili olduğuna karar verilir. Yine değerlendirmeyle hedef davranışların kazanılabilmesi için eğitim sisteminde yapılacak değişiklikler tespit edilir. Ancak değerlendirmenin yapılabilmesi için bir ölçmenin yapılması gerekmektedir. Çünkü değerlendirme; “ölçme sonuçlarını bir ölçüte vurup, yargıya varma süreci olarak tanımlanabilir.” (Özçelik, 1981, s. 160) “Ölçme olmadan, yani belli bir özelliği ya da durumu gözleyip gözlem sonuçlarını sayı ya da simgeyle göstermeden, değerlendirme olamaz.” (Tekin, 1976, s.239) Bloom ve arkadaşlarına göre değerlendirme; (i) Öğrencinin öğrenmesini ve öğretmeyi islahaya yarayacak kanıtların elde edilip islenmesi yöntemidir. (ii) Alışıldık kâğıt ve kalem sinavi ötesinde yollarla elde edilmiş büyük bir kanıt çeşitliliğini içine alır. (iii) Eğitim açıklığa kavuşturmaya ve öğrencilerin bu yöndeki gelişme derecelerini tayin etmeye yardımcı olur. (iv) Öğretme ve öğrenmenin etkili olup olmadığı ile etkili olmaması halinde ne gibi değişikliklerin yapılması gerektiğini belirli kılan bir “kalite kontrol sistemi”dir. (v) Seçeneklik yolların belli bir hedefler takimine ulaştırma bakımından etkililik derecelerini karşılaştırma aletidir. (Bloom; Hastings; Madaus, 1971, s.7-8)

Sinama durumlarıyla, felsefi görüşler arasında olumlu yönde bir ilişkinin olduğu söylenebilir. Örneğin; eğer *İdealizm* temele alınmışsa, sinama durumu genellikle akla dayalı, yani öğrencinin aklını

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

çalıştırıp çalıştırmadığını ölçen sorulardan oluşmalıdır. *Realizm* ve *Naturalizm*'de deney, gözlem ve araştırmaya dayalı sorulara ağırlık verilmelidir. *Marxizm*'de ise, daha çok uygulamaya ve üretimde bulunmaya dayandırılmalıdır. Burada ürünün (düşünsel ve maddi) niteliği ve niceliği önemlidir. *Pragmatizm*'de problem çözmeye yönelik olmalıdır. *Varoluşçuluk*'ta ise, sorular, kişinin "sınır durumuna" gelip gelmediğini ölçecek nicelik ve nitelikte olmalıdır. Ayrıca her felsefi sistemin, ekonomik, politik ve toplumsal sistemlerdeki görüntüsü sinema durumunun düzenlenip ise koşulmasını değiştirebilir.

2.3. Felsefenin Eğitime Katkıları

Görüldüğü gibi eğitim felsefesi, eğitim programlarının temellerinden biridir. Eğitim programlarında "niçin" sorusunun cevabını eğitim felsefesi verir. Eğitim felsefesi, program geliştirmede yapılacakların gerekçesini verir. Yapılanların daha bilinçli bir şekilde yapılmasını sağlar. Eğitim programları toplumlara etkileyen felsefi görüşlere göre hazırlandığından değişik felsefi akımlar eğitimi doğrudan doğruya etkilemektedir.

Genel olarak eğitimde felsefe, kendini iki türlü gösterir. Birincisi, grup olarak bir felsefi görüşün etrafında toplanılır. Mesela, bizim toplumumuzda bir zamanlar hakim olan "kızını dövmeleyen dizini döver" fikri gibi. Grup olarak, hatta toplum olarak bu fikrin etrafında toplanınca, bu grubun kızlarını eğitirken izleyeceği yol sopa temeli üzerine kurulacaktır. Yani felsefi görüşler uygulamasını eğitimde bulacaktır.

Bir de bireysel olarak bir felsefi görüşe itibar edilir. Çünkü felsefeden kaçış yoktur. Büyük felsefi görüşlerden kaçanlar, kendi kişisel felsefelerinin içine düşerler. Zaten, hiç bir kimse belli bir felsefi görüşü olduğu gibi kabul edemez. Çünkü bireyin felsefesi kişiseldir.

Hangi biçimde olursa olsun, ister grup halinde, ister bireysel olarak felsefeden kaçınmak mümkün değildir. Bu demektir ki, her bireyin bir felsefi görüşü vardır. Programı hazırlayanlar ve geliştirenler de insanlar olduğuna göre felsefe, programda doğrudan doğruya yer alacak demektir. Mademki felsefeden kaçış yoktur, öyleyse bunun, programı en verimli biçimde etkilemesine çalışılmalıdır. (Büyükkaragöz; Çivi, 1996, s.198)

Etkili bir program geliştirebilmek için, program hazırlanacak alanla, eğitim felsefesi arasında bir bütünlük sağlanmalıdır. Kurumun felsefesi, eğitim programlarının hangi yönde gelişeceğini belirler. Tam olarak açıklığa kavuşmamış eğitim felsefesi, eğitimin yetersiz olmasına sebep olur. Geliştirilecek program, kurumun benimsediği felsefenin çerçevesi ile sınırlıdır. Bu bakımdan

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

program geliştiricinin mevcut felsefeyi bilmesi ve bu felsefenin o alandaki öğretimle ilişkisini kurması gerekir. (Dogan, 1979, s.35-36)

Buraya kadar yapılan açıklamalardan yola çıkarak felsefenin eğitim alanına olan katkılarını şu şekilde özetleyebiliriz.

1. Eğitim sistemi kurulurken öncelik hedeflere verilmelidir. Hedefler konusunda bir karara varabilmek için, felsefeden yararlanmak gerekmektedir. Burada felsefe eğitimin hedeflerinin belirlenmesinde ölçüt görevini yerine getirmektedir. Hangi felsefeler temele alınırsa, o felsefelerin ileri sürdüğü ölçütlere; hedefler, davranışlar, içerik, eğitim ve sinema durumları uygun olmalıdır. Böyle olmazsa sistem kendi içinde çelişkilere düşebilir.

2. Felsefeden elde edilen ölçütler takimi, eğitim sisteminin iç tutarlılık açısından değerlendirilmesinde kullanılabilir. (Ertürk, 1994, s.43) Bu aşamada, eğitim hedeflerinin, muhtevanın ve eğitim uygulamalarının dikkate alınan felsefi ölçütlere uygunluk düzeyi araştırılır. Böylece eğitim hedefleriyle hedef davranışlar arasında ve muhteva ile eğitim uygulamaları arasındaki tutarlılık düzeyi ortaya konulmaktadır. Bu çalışma sonucunda, eğitim sisteminin tutarlı işlemesi, çelişkilerin en aza indirilmesi, etkili verimli çalışması gerçekleştirilebilir.

3. Eğitimin konusu olan insan, aynı zamanda da felsefenin de ilgi alanını oluşturmaktadır. Felsefenin insana bakış açisi; hedefleri, içeriği, eğitim durumlarını ve değerlendirmeyi etkileyebilir. Hangi felsefi yaklaşım esas alınırsa, o yaklaşımın insana bakışına uygun eğitim sistemi geliştirilecek ve eğitim sistemi de bu doğrultuda işlerlik kazanacaktır.

4. Mevcut eğitim hedeflerine ilave olarak, yeni hedeflerin geliştirilmesinde felsefi yaklaşımlardan yararlanılabilir. Temele alınan felsefelere göre belirlenen hedeflere ters düşmeyecek yeni hedefler elde etmede, bu felsefi yaklaşım ya da yaklaşımların dayandığı mantık kullanılmalıdır. Böyle bir mantıkla, yeni elde edilen hedeflerin de tutarlı olması sağlanabilmektedir.

5. Eğitim sisteminde temele alınan felsefe ile öğretmen, yönetici ve hizmetlilerin temele aldıkları felsefeler birbirleriyle çelişmemelidir. Eğer çelişirse, eğitim sisteminin etkili ve verimli olması bu kişilerce engellenebilir. Bu nedenle eğitim sisteminde temele alınan felsefeye göre eğitim çalışanları (Öğretmen, yönetici ve hizmetli) yetistirilmelidir. Bu bakımdan, felsefe eğitim çalışanlarının yetistirilmesinde de ölçütler takimi olarak kullanılabilir.

6. Bir milletin ekonomik, politik ve toplumsal sistemleri de bir felsefeye dayanır. Eğitim; ekonomik, toplumsal ve politik sistemlerin bir alt sistemi olduğundan eğitimle bu sistemlerin dayandığı felsefenin aynı olması gerekmektedir. Çünkü eğitim sistemi, ekonomik, toplumsal ve

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

politik hedefleri her vatandasa kazandırma, toplumu ve bireyi bu hedefleri gerçekleştirecek nitelikte yetistirmek üzere olusturulmustur.

7. Felsefe, bir bakima insanin yasama bakisini belirler. Her insanin farkli konularda gelistirdigi kendine has bir felsefesi vardir. Insanin gelistirdigi bu felsefe, felsefenin ölçütlerine uyma derecesine göre, tutarlilik ve tutarsizlik boyutlarında yer alabilir. Bu felsefeler arasındaki etkileşim, yani felsefelerin hangisinin tutarlı olduğu konusunda ve uygulamaya geçirilmesinde bir karara varırken, yine “bir felsefede bulunması gereken ölçütler”e başvurulmalıdır. Bu ölçütler de felsefi niteliklerdir. Bütün bunlardan dolayı, insan hem yasama bakista, hem felsefenin tutarlılığı konusundaki degerlendirmede, hem de bu yaklaşımları hayata geçirirken felsefeden kaçınmaz.

8. Eğitim hedeflerinin belirlenmesinde temele alınan felsefi yaklaşımlar, eğitim durumlarının düzenlenmesinde aynen kullanılmalıdır. Örneğin, eğer Daimici, Esasici bir eğitim felsefesi temele alınmışsa, eğitim ortamında genellikle tümdengelim; İlerlemecilik, Yeniden Kuramcılık temele alınmışsa, bilimsel yöntem; Varoluşçuluk temele alınmışsa Sokratik Tartışma; Politeknik Eğitim ise diyalektik süreç kullanılmalıdır. Aynı şekilde temelde Daimicilik varsa, genellikle deneme-yanılma durumlarında öğrencinin aklını kullanıp kullanmadığı; Esasicilik varsa, öğretmenin söylediklerini, kitabın yazdıklarını aynen söyleyip söylemediği; Yeniden Kuramcılık ise problemi çözüp çözmediği önemlidir.

9. Eğitim sisteminin temele aldığı felsefe göre, eğitim sisteminin işleyip işlemediğini, sinama durumlarının düzenlenip düzenlenmediğini denetlemede felsefeye başvurulmalıdır. Yani sistemin temele aldığı felsefe ve eğitim akımlarına uygun olup olmadığını, eğitim uygulamalarının belirlenen felsefeye göre düzenlenip düzenlenmediğini degerlendirmede felsefe bir ölçütler takimi olarak kullanılabilir.

10. Her bilim dalının ve konu alanının ve özellikle de eğitimle doğrudan ilişkili olan (psikoloji, sosyoloji, antropoloji, ekonomi, biyoloji vb) disiplinlerin bilgi ve yöntemleri arasındaki bütünlüğün sağlanması gereklidir. Bunu ancak felsefe yapabilir. Bütün bu alanlardaki gelişmeleri ve bilgi birikimini, eğitim için eleştireci bir yaklaşımla degerlendirmede, iç tutarlılık açısından denetleyip yeni bir kavramsal çerçeve oluşturma da felsefeden yararlanılmalıdır. Böylece yeni ve tutarlı bilgilerin ışığında eski teori ve uygulamalar gözden geçirilebilir. Bu sürecin sonunda, yanlışlar düzeltilebilir, eksikler tamamlanabilir. Bunun yanında yeni teoriler ortaya konabilir.

Bu tür bir yaklaşım, eğitim sistemini yöneten, yetkili ve sorumlu kişi ve kuruluşlara, sistemi eleştirip degerlendirmek, yeniden kurmak, onarmak vb açılardan bütüncül bir yaklaşım sağlayabilir; çünkü felsefe, gerçeği bütünüyle temellendirmeye dayalı bir bağ kurma sürecidir.

Gülbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

11. Felsefenin eğitim alanına katkıları olduğu gibi, eğitiminde felsefeye katkıları vardır. Eğitim yoluyla insanlara bilimsel, estetik, felsefi vb alanlarda istenilen yönde, tutarlı davranışlar kazandırılır. Bunlar, hem insanların kendi felsefelerini, hem de toplumsal felsefeleri geliştirmede katkıda bulunabilir.

Bütün bunlardan başka eğitim, bir bakıma felsefenin uygulama alanıdır. Uygulamadan elde edilenlere, felsefi sistemler kendilerini düzeltip geliştirebilirler. Üstelik eğitim, yeni ve bilimsel bilgiyi sunarak da felsefenin gelişmesine, onda yeni alanların oluşmasına imkan ve fırsat verir.

Böylece, eğitim ile felsefe arasında tutarlı bir etkileşimin varlığı kabul edilebilir. Bu özellik sürekli göz önünde bulundurulmalı, gereği gibi yerinde ve zamanında kullanılmalıdır. Böyle bir tutum, hem felsefenin hem de eğitimin daha tutarlı olmasını; etkili ve verimli olarak gelişmesini sağlayabilir. (Kıncal, 1996, s.114-116; Sönmez, 1994, s. 56-62)

III. EGİTİM VE KÜLTÜR

3.1. Kültür Nedir?

Ziya Gökalp kültüre her zaman “hars” demistir. Bir de “tezhip” vardır. Hars ve tezhip kelimeleri Fransızca’daki “Culture” kelimesinin anlamına tekabül ederler. Tezhip aristokratik, milletlerarası olup tahsil, terbiye görmüş aydınlar mahsustur, hususi bir eğitimle meydana gelmiş, hususi bir duyus, düşünüs ve yaşayış tarzıdır. Tezhip gören birisi kendi kültüründen başka, diğer milletlerin kültürlerini de sever. Hars (milli kültür) ise demokratiktir. Yani halka dayalıdır, millidir. Hars taraftarı diğer milletlerin kültüründen ziyade kendi milletinin kültürüne önem verir. (Celkan, 1989, s. 54-55) ...Kültür denilince sadece dil ve edebiyat değil, müzik, resim, dans, mimari gibi sanatlar da söz konusudur. Türklerin nasıl kendilerine has bir dilleri ve edebiyatları varsa, müzikleri, resimleri, dansları ve mimarileri de mevcuttur. Bunlar da binlerce yıllık bir gelenek meydana getiriyor ve ilmi araştırma konusu teşkil ediyorlar.

Kültür denilince sadece bunlar değil, aile ve hukuk sistemleriyle çalışma tarzı, üretim, tüketim, ulaşım şekilleri de kast olunuyor. Meşhur Amerikan sosyoloji alimi Margaret Mead, kültür kavramına, tabiatın dışında bir milletin hayatına şekil veren maddi ve manevi her şeyi sokuyor. Bir çocuk dünyaya geldikten sonra, aile, okul, işyeri, çarşı vesair vasıtalarla, içinde yaşadığı toplumun kültürünü alır, kendine mal eder. Çocuk bu suretle içinde doğduğu ve yaşadığı toplumun bir uzvu ve temsilcisi olur. Bir millete mensup olan her fert, o milletin kültürünü, dilini, dinini, zevkini, inançlarını, örf ve adetlerini beraberinde taşır. Kültür fertleri asan, fertlere şekil, yön ve şahsiyet

Gürbüz OCAK: EGITIM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

veren bir varlıktır. Büyük Alman filozofu Hegel, buna “objektif geist” = “maddelesmiş ruh” adını veriyor. Hegel’den sonra gelen düşünürler buna “kültür” adını veriyorlar. (Kaplan, 1988, s.29-30)

Kültür genel olarak, bir milletin sahip olduğu dil, din, ahlak ve sanat gibi manevi değerlerin bütünü şeklinde tanımlanmaktadır. Kültür, toplum halinde yasamanın bir ürünü olarak ortaya çıkar. Kültür bir taraftan toplumsal hayatı düzenlerken, diğer taraftan da yönlendirmektedir (Kıncal, 1996, s.12). Çok genel anlamda kültür toplumdaki her şeydir. Kültür geçmişten günümüze kadar ulaşabilen değerlerdir. Kültür toplumun yaşadığı çevrenin, biyolojik, psikolojik ve toplumsal düzeyinin etkisine göre oluşur. Bireyler içinde yaşadıkları toplumun kültürünü oluşturarak bu kültüre yön verirler.

3.2. Kültürel Değerler

Her insan bazı özelliklerle donanık bir organizma olarak belli bir toplum ve kültür içinde doğmakta ve o toplumda kültürlenerek gelişmektedir; yani insan, su ya da bu anlamda fakat mutlaka biyo-kültürel ve sosyal bir varlıktır. (Ertürk, 1994, s.3)

İnsan doğuştan getirdiği yeteneklerinin dışında kalan davranışlarını sonradan, dünyaya geldiği toplum içerisinde öğrenir. Sosyal bir çevre olmadan, insan belli değerleri olan bir topluluk içinde yaşamadan insan olma özelliğini tam olarak gösteremez. Her insan kendi hayat biçimini, bir toplum ve kültür içinde aktif olarak yaşayarak öğrenir. İşte insanın bu yaşama biçimini öğrenebilmesi formal ve informal yollardan olabilmektedir.

İnsan yaşama biçimini, toplumun kültürel değerlerine göre hazırlanmış bir eğitim ile öğrenebilir. Burada eğitimin görevi hem geçmişten gelen kültürel değerleri yeni kuşaklara aktarmak hem de kültürü geliştirmektir. Kuşaklar boyu aktarılan kültürel değerler toplum içindeki niteliği, yaygınlığı ve gücü yönünden birbirine eşit değildir. Kültürel değerler Basaran’a göre dört türe ayrılırlar. Bunlar;

1. *Öz Değerler:* Bunlar bir toplumun üyelerinin büyük çoğunluğunca önemli bulunan, yaygın ve kültürün özünü oluşturan güçlü, çekirdek değerlerdir. Bu değerlerin değişmesi kültürü köklü biçimde değiştirmeye uğrattır. Sözel dilin özdeğerlerini oluşturan sözcükler yabancı olanlarla değiştirildiğinde dil bozulur.

2. *Özel Değerler:* Toplumu oluşturan üyelerinin, oturdukları yöreye, uğradığı mesleğe, ilgi duyduğu konuya göre önemli bulduğu ve kullandığı değerlerdir. Öz değerlere bakarak ikinci derece güçlü olan bu değerlerin ilgililerce kullanılması gerekir. Bir yörede yaşayan insan o yörenin; bir

Gürbüz OCAK: EGITIM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

meslekte çalışan kişi O mesleğin gerektirdiği değerlere uymak, o değerleri kullanmak zorundadır. Sözelimi öğretmenler, öğretmenlerin gerektirdiği değerlere uygun davranmak zorundadır.

3. *Seçimlik Değerler:* Bu tür değerler toplumun üyelerince dilendiği zaman ve yerde kullanılabilen, uyulabilen değerlerdir. Bu değerlerin kullanılması ve bu değerlere uyulması toplumca beklenir ama değerler kullanılmadığında ve değerlere uyulmadığında da kişi kinanmaz. Sözelimi şimdi insanlar düğün yapmadan da evlendiğinde kinanmamaktadır.

4. *Geçici Değerler:* Bu tür değerler belli bir süre toplumun belli bir kesimince kullanılan, uyulan değerlerdir. Moda değerler olarak başka toplumlardan gelebilir, toplumun bir kesimince yaratılabilir. Toplumca begenildiğinde yerleşebilir, begenilmediğinde de bir süre sonra görünmez olur. Sözelimi, giysilerde görülen yıllık değismeler gibi.

Bir kültürel değer bu dört türden hangisine girdiğinin bilinmesi eğitim açısından çok önemlidir. Kültürel değerler bu türlerine göre eğitim programlarında önem derecesi alırlar.

Kültürel değerler, eğitime isbirliği ve iletişim yeterliği kazandırırken birer araç olarak kullanılırlar. Kültürel değerlerin en önemlilerinden olan ana dil aynı zamanda bir iletişim aracıdır. Bunun gibi diğer kültürel değerler olan yasalar, inançlar, gelenekler, görenekler, güzel sanatlar, bilimsel bilgiler vb eğitilenin isbirliği ve iletişim yeterliğini geliştirmek için önemli ve elverişli araçlardır. (Basaran, 1987, s.53-55)

3.3. Kültür ve Eğitim Arasındaki İlişkiler

Eğitim ile kültür arasında somut bir ilişkinin varlığından söz etmek mümkündür. Zaten eğitim tanımları incelendiğinde eğitimin “kasıtlı kültürleme süreci” (Ertürk, 1994, s.9) şeklinde tanımlandığı görülür. Eğitimin kültüre göre şekillendirildiği ya da eğitimin kültürü etkilediği düşünceleri de eğitim ile kültür arasında bulunan bir ilişkinin varlığını ortaya çıkarmak için yeterlidir. Kültür ve eğitim birbirine ihtiyaç duymaktadır. Kültürün eğitime olan ihtiyacını Ertürk şöyle açıklamıştır.

İlkel ya da ilkele yakın toplumlarda toplumsal ve kültürel muhtevanın basitliği kültürleme yoluyla yetinmeyi mümkün kılıyor idi. Ancak toplum düzeni büyüyüp karmaşıklaştıkça ve kültürel muhteva daha yüklü hale geldikçe durum değişti. İlkele yakın toplumlarda gündelik yaşamın gerektirdiği faaliyetlerin, bireye toplumun tümüyle irtibatlı bulunma olanaklarını vermesine karşılık, iyice karmaşıklaşmış modern toplumda bireyin gündelik yaşamının gerektirdiği faaliyetler yoluyla, içinde bulunduğu toplumun ve kültürün bütün yüzeylerine temas halinde bulunması imkansızlaşmıştır. Bir de kültürde ortak unsurlar azalıp normal bir çeşitlenme ötesindeki sınırlar

Gürbüz OCAK: EGITIM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

arta gelmiş, böylece de gencin yetistirilmesi üzerine bazı tedbirlerin alınması gereği doğmuştur. Bu gereğe uyularak, kültürün belli tercihlere göre aritilip düzene sokulduğu ve bu düzenleme içinde bireye kültürün evrenselleri ve çeşitli makbul yönleri ile temas sağlayıcı yasantılar geçirme imkanı verilmeye çalışıldığı görülmüştür. Bu uğurdaki çabalar, zamanla eğitimi, kültürlemenin özel bir biçimi olarak iyice billurlastirmiş, böylece kendiliginden kültürleme ve eğitim farki iyice belirginleşmiştir. (Ertürk, 1994, s.8)

Gelismis olan kültür eğitim için çok geniş bir içerik teskil etmektedir. Çocuk doğumundan itibaren bu gelişmiş kültür unsurlarının bir kısmını, yaşadığı çevrede doğal olarak öğrenmektedir. Ancak buradaki öğrenme gelişigüzel olduğundan, çocuk iyi ya da kötü her şeyi öğrenebilir. Burada kasitli kültürleme dediğimiz eğitim devreye girerek çocuğu yönlendirmektedir. Bu yönlendirme planlı eğitim süreci içerisinde olmaktadır. Planlı eğitim sürecince bireye “neyin öğretileceği” önceden tespit edilmiştir. Bu durumda kültür eğitime yön vermektedir. Yani eğitim programlarının hazırlanmasında bir temel teskil etmektedir.

Eğitimin görevlerini incelediğimizde kültür ile eğitim arasındaki ilişkinin varlığını görebilmekteyiz. Eğitimin iki temel görevinden birincisi; toplumun kültürünü yeni yetişen nesillere aktararak toplumsal bütünlüğü ve devamlılığı sağlamak, ikincisi ise; bilimsel ve teknolojik gelişmeler sayesinde toplumsal değişmeyi ve gelişmeyi sağlamaktır. Kültürel anlamda eğitimin bu iki görevinden biri diğerine tercih edilemez. Tercih durumunda toplum yara alır.

3.4. Kültürün Eğitim Programlarına Etkileri

Kültür, bir bakıma yasama biçimidir. Toplumsal kalitim olarak ta açıklanan bu yasama biçimi formal ya da informal yollardan kusaktan kusaga aktarilir. Burada kültürün formal olarak aktarılması isini eğitim sayesinde okullar üstlenmiştir. Okulun görevlerinden biri kültürü tanitarak aktarmaktır. “Sosyologlar ve sosyal yöne ağırlık veren eğitimciler, eğitimi, bireyin içinde yaşadığı topluma göre sosyalleşmesi, toplumun kültürünü kazanması, toplumu tam olarak benimsemesi ve toplumun kültürünü geliştirmesi olarak tanımlıyorlar.” (Ergün, 1996, s.9)

Eğitim hizmetlerinin en genel ve belirli amacı, çocukların ve gençlerin toplum yasayısına sağlıklı uyum yapmalarıdır. Bunun için okul, çeşitli ders konuları aracılığıyla genç kuşaklara toplum kültürünü tanitir. Bu tanıtma daha çok, kültürün birikmiş muhtevasının öğretilmesi yoluyla yapılır; Kültürün genel, üniversal, denenmiş ve yerleşmiş elemanlarının öğretilmesi genel öğretimi teskil eder. Bunlar; toplumda, herkesin öğrenmesi ve bilmesi gereken ortak bilgi ve becerileri içine alır. (Varis, 1994, s.82) Eğitimin amaçlarının belirlenmesinde toplumsal kültürel faktörlerin dikkate

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

alinması gereklidir. Toplumun inanç ve geleneklerinin devam ettirilmesi, eksik ve kusurlarının düzeltilmesi, eğitim amaçları tespit edilirken birer faktör olarak değerlendirilir. Bazıları eğitimin eğitim amaçlarını toplumsal kurumların tarihi analizinden çıkarmaya çalışırken bazıları da mevcut toplumsal hayatın analizinden çıkarmaya çalışmaktadırlar.(Brubacher, 1983, s.415)

Toplum sürekli değişme ve gelişme içinde olduğundan eğitimin de bu dinamizme uygun olması gerekmektedir. Toplumun maddi ve manevi kültüründeki gelişmelerin eğitim ile sağlanması gerektiğinden eğitimin bu toplumsal dinamizmden etkilenmemesi düşünülemez. Bu sebeple günümüzde bir çok dünya milleti, eğitimin kültürü tanıtmaya amacı yanında kültürü geliştirme amacını da kabul etmektedirler. Varisa göre bu amaç, öğretmenin görüş ve metotlarında büyük değişiklikler gerektirmiştir. Konuların işlenmesinde dün, bugün ve yarının bağdastirilmesine önem verilmesi gerekmektedir. Bugünün problemlerinin anlaşılması için düne yani birikmiş kültür muhtevasına başvurulmakta ve yarın için plan ve proje yapmak veya çocuga yarını düşündürmek yoluna gidilmektedir. Bu konu ile ilgili olarak, çocuklarımızın geçmişi değerlendirerek bu günü anlaması ve yorumlaması ve bunlara dayanarak yarına yönelmesi, toplum dinamizminin olumlu yola girmesinde etkin olacaktır.

Okullar ancak bireyi geliştirerek kültürün devam ve gelişmesini sağlayabilirler. Bireyin gelişmesi ise etkin bir eğitim programının uygulanması ile mümkündür. (Varis, 1994, S. 82) Bu sebeptendir ki kültür eğitim programlarının geliştirilmesinde kullanılan temellerden biri olarak işlevini yerine getirmelidir. Kültür sürekli olarak olumlu ya da olumsuz gelişmelerle karşı karşıyadır. Kültürün olumsuz gelişmelerinin (Sözelimi Türk kültürünün manevi olarak batı kültüründen etkilenmesi gibi...) engellenerek olumlu gelişmelerinin artırılması ancak iyi hazırlanmış eğitim programlarının uygulamaya konulmasıyla mümkün olabilmektedir.

Statik bir kültür anlayışında okulun görevi, birikmiş kültür muhtevasını, genç kuşaklara geçirmek, ya da sosyal varaseti devam ettirmek olarak görülebilir. Ancak eğitim boşlukta cereyan eden bir faaliyet değildir. Niteliği itibarıyla dinamik olan kültür dokusu içinde eğitim, dinamik bir süreçtir. Daha öncede belirtildiği gibi, kültürün çocuklara ve gençlere yalnızca tanıtılmasını öngören anlayış değişmiş ve okulların kültürü tanıtmaya yanında aynı zamanda kültürü geliştirme fonksiyonu da önem kazanmıştır. (Varis, 1994, S. 83)

Planlı eğitimin, toplumsal barışı sağlaması gerekmektedir. Eğitim bu işlevini yerine getirirken birey ile toplum arasında kurmaya çalıştığı dengeden doğan problemleri de gidermelidir. Bu problemlerin bir kısmı kültürel problemlerden kaynaklanmaktadır. Bir grup ülke kültüründen tam anlamıyla yararlanırken, diğer bir grup toplumu hakim olan kültürün dışında kalabilmektedir. Bu tür

Gülbüz OCAK: EGITIM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

gruplar topluma egemen olan kültürden çeşitli biçimlerde farklılaşmış gruplardır. Bu farklılaşmalar din, dil, gelir düzeyi, etnik köken vb alanlarda olabilmektedir. Bu tür gruplara mensup bireyler sürekli olarak toplum barısını bozmak için hazır güçtürler. Bu yüzden bu gibi insanlar arasında da toplumsal refahın sağlanabilmesi için eğitimin buna göre düzenlenmesi gerekmektedir. Eğitim programlarında bu tür kültürel problemlerin de dikkate alınması zorunludur. Kneller, bu durumdaki çocuklar için hazırlaması gerekli programların aşağıdaki gibi biçimlendirilebileceğini önermektedir.

(i) Onların kendilerine özgü özel değerlerine dokunmadan kültürel farklılıkları gidermek,

(ii) Bu çocukları orta sınıfın başarı ölçülerine yükseltmek. Bu amaçları öğretme yerine getirecektir bu nedenle öğretmen;

a) Okula gelen bu durumdaki çocukların tutumlarını anlamalıdır.

b) Bu çocukların içinde büyüdükleri alt kültürleri iyice incelemeli, öğrenmelidir.

c) Öğretmenler, öğrenci özellikleri konusundaki egemen tipolojileri eleştirel olarak yeniden gözden geçirmeli, alt kültüre mensup öğrenci davranışının alt kültürel belirleyicilerini bilmelidir.

Bu çocuklar kendilerini sözel olmaktan çok, fiziksel ve duygusal ifade ederler.

d) Öğretmenler iki dil öğrenmeye teşvik edilmelidir. Bu ikinci dil çocuğun bildiği dil olmalıdır.

e) Öğretmen kendi davranışı üzerinde kültürünün etkisini incelemeli, kendi değerlerini onların kökenlerini araştırmalıdır. (Kneller, 1965, s.58-59)

Görüldüğü gibi eğitim, toplumun yaşama biçimi olan kültürden ayrı düşünülemez. Yapılan araştırmalar, eğitimde ileri ülkeler arasında yer alan ABD’de hazırlanan eğitim programlarında çok kültürlülük boyutunun dikkate alındığını göstermektedir. Dilsel farklılığın yoğun olduğu ABD’de eğitim planlaması bu kültürel farklılıklara göre yapılmaktadır. Örneğin 5-14 yaş arasındaki dilsel azınlık çocuklarının toplam sayısı 1976’da yaklaşık olarak 2.52 milyon iken, 1980’de 2.39 milyona düşer ve 2000 yılında kademeli olarak 3.40 milyona çıkması tasarlanmıştır (Waggoner, 1984). 1983’te bu sayı daha tedbirli olarak 1.29 milyon tahmin edildi (Development Associates,1984). Bütün bu tahminlere uygun olarak ABD’de bölgesel okul personeli ve dilsel azınlık öğrencileri için, iki dilli geçiş eğitimi, ikinci dili İngilizce olan muhafazalı iki dil eğitimi, korumalı İngilizce gibi bir çok olası program seçenekleri vardır. (Garcia, 1997, s. 165-167)

Eğitim programları topluma belli hedef davranışları kazandırmak amacıyla hazırlanmasına göre toplum kültürünü dikkate almak zorundadır. Toplum kültürünü dikkate almadan hazırlanan eğitim programları, toplum refahi ile bireyin refahi arasında denge kuramayacağından eğitim problemlerinin artmasına neden olacaktır.

Gürbüz OCAK: EGİTİM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN ETKİLERİ

Milli kültürü dikkate almadan yapılan bir eğitimde zamanla kültürel bozulmalar meydana geleceğinden bu ülke insanların toplumsal mutluluğunun bozulması kaçınılmazdır. Bu tür bir eğitim veren ülkelerde dil, din gibi kültürel değerler bozulacağından bu ülkeler, gelişmiş ülkeler seviyesine çıkamayacaklardır. Bu tür problemlerin yok edilebilmesi için, eğitim programları hazırlanırken eğitimin kültürel temellerinin bilimsel yollarla incelenerek dikkate alınması gereklidir. Ülkemizde de eğitimin kültürel temellerin uygulamalı araştırmalarla incelenerek geliştirilmesi bir ihtiyaç olmuştur. Her ne kadar ülkemizde, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nda "*Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseme, koruma ve geliştirme*" genel hedefi belirtilmiş olsa da zamanla bunun yeterli olmadığı görülmüştür. Bu nedenle, eğitimin çeşitli boyutlarla ele alındığı ülkemizde, kültürel boyutlarının da araştırılarak program geliştirmede temele alınması gereklidir.

Ayrıca "Günümüzde bireyin büyüme ve gelişmesi yalnızca biyolojik bir olay değil fakat aynı zamanda kültürel bir fenomen olarak görülmektedir. Bu kültürel fenomenin ayrıntılarıyla analizi, program geliştirme faaliyetlerinin teorik ve uygulamalı temellerinin kurulmasına yardımcı olacaktır." (Varis,1994, s.88) Eğitim, geçmişten çok günümüze ve geleceğe yönelik olmalıdır. Yeni bir bilgi toplumu kültürü yaratmaya yönelik olmalıdır. Bilgi toplumu kültürü oluşturulmazsa toplum dinamiklikten duraganlığa geçecektir. Kendini yenileyip geliştiremeyecektir.

Eğitim programlarının hazırlanmadan önce, eğitim programının uygulanacağı öğrenci grubunun kültürü araştırılmalıdır. Eğitim programının uygulanacağı grup aynı kültüre mensup bireyler olabileceği gibi, aynı kültürün farklı kademelerinden ya da dil, din gibi farklı kültürlerden gelen bireylerde olabilir. Bu nedenle eğitim programlarının hazırlanması sırasında bunların dikkate alınması gerekmektedir. Yapılan araştırmalar daha çok aynı öğrenci grubundaki farklı kültürlere mensup öğrencilerin eğitiminin nasıl olması gerektiği yönünde ve bu öğrencilere hizmet verecek öğretmenlerin özellikleri yönündedir, fakat genel olarak iyi öğretmeni ve özellikle kültürel olarak farklı öğrencilerin öğretmenlerini örnekleyecek yapılarla ilgili olarak kesin bir araştırma ve bilgidir su an yoksunuz. Bilgi birikimi artıyor, ancak su an yeterli değildir(Garcia,1991). Bu nedenle kültürel farklılığı dikkate alan eğitim araştırmalarına ihtiyacımız vardır.

KAYNAKLAR

Baruth, L.G. and M.L. Manning. Multicultural Education of Children and Adolescent. Needham Heights, MA: Allyn and Bacon, 1992.

Beuchamp, G.A. Curriculum Theory. Illinois The Kegg Press, 1968

**Gürbüz OCAK: EGITIM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN
ETKİLERİ**

- Bloom, B.S., J.T. Hastings, G.F. Madaus. Handbook on Formative and Summative Evaluation of Student Learning. New York, Mc Graw Hill Book Company, 1971
- Brubacher, J.S. Egitimin Amaçları. (Çev.:S.Büyükdüvenci), Ankara Üni. Eğitim Bilimleri Dergisi 16/1, 1983.
- Butler, J.Donald. Four Philosophies and their Practice in Education and Religion. New York, 1957.
- Büyükkaragöz, Savaş.Çivi,Cuma. Genel Öğretim Metodları.(6.Baskı).Öz Eğitim BasımYayın Dağıtım Ltd. Sti., İstanbul,1996.
- Carlson, R.V. Culture and Organisational, Educational Planning. Longman, New York, 1991.
- Celkan, Hikmet Yıldırım; Ziya Gökalp'ın Eğitim Sosyolojisi. (sayfa 54-55), İstanbul, 1989, Milli Eğitim Basımevi.
- Eğitim Sosyolojisi. A. Üni. KKEF Yay. No.4, Erzurum, 1991
- Çelik, V. "Eğitim yönetiminde Örgütsel Kültür ve Önem." TODAIE Dergisi, 26(2), 1993 (135-146)
- Çuçen, A.Kadir. "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Eğitim ve İnsan Anlayışlarının Felsefi Temelleri". Türkiye II. Eğitim Felsefesi Kongresi, Bildiriler-Müzakereler. (s.69-73), Yüzüncü Yıl Üni., Yay. No:33, Van, 1996
- Demirel, Özcan. Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme. Kardes Kitap ve Yayınevi, Ankara, 1998
- Dewey, J. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. New York: McMillian Company, 1966.
- Dogan, Hifzi. Analiz ve Program Geliştirme. A.Ü.E.F., Ankara, 1979
- Eğitimde Program ve Öğretim Tasarımı. Önder Matbaacılık, Ankara, 1997
- Dogan, Hifzi. Kiliç, Ruhi. "Bilgi Çağında Ortaöğretim Sorunlarının Çözümüne Yeni Bir Yaklaşım" Çağdas Eğitim, Sayı; 243, Mayıs 1998,(17-24)
- Ergün, Mustafa. Eğitim Felsefesi. Ocak yayınlari, Ankara, 1996
- Eğitim ve Toplum. Ocak yayınlari, Ankara, 1992
- Ertürk, Selahattin. Eğitimde Program Geliştirme. 8.Baskı, Ankara, 1994
- Fichter, Joseph. Sosyoloji Nedir? (Çev. Nilgün Çelebi), Atilla Kitabevi, Ankara, 1996
- Hızal, Alisan. Programlı Öğretim Yönteminin Etkenliği "Karşılaştırmalı Uygulamalı Araştırma". Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, No: 117, 1982.
- Goodlad, J.I. A Place Called School. New York: McGraw Hillco., 1984
- Harbinson, F., Myers C., vd., Education Manpower and Economic Growth. Mc Graw Hill, New York 1964 (11-12)
- Kalaycı, Nurdan. "İlköğretim Programlarını Geliştirme İhtiyacı ve İş Gücü Piyasası." Çağdas Eğitim. Sayı 244, Haziran 1998 (23-27)
- Kincal, Remzi Y. Eğitim Bilimine Giriş. Erzurum, 1996.

**Gürbüz OCAK: EGITIM PROGRAMLARINA FELSEFİ VE KÜLTÜREL TEMELİN
ETKİLERİ**

- Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Erzurum, 1998
- Kipnis, D. Technology and Power. Philadelphia: Springler-Verlag, New York Inc, 1990
- Meyer, M.P. The Development of Education in the Twentieth Century. U.S.A: Prentice Hall, 1992
- Mızrak, N.Y. ve Diğerleri. “Türkiye’de İktisat Öğretimi Üzerine Bir Değerlendirme”, Türkiye II. Eğitim Felsefesi Kongresi Bildiriler-Müzakereler. (s.101-109), Yüzüncü Yıl Üni., Yay. No:33, Van, 1996
- Milli Eğitim Temel Kanunu, (Kanun No.1739) 24.6.1973 Tarih ve 14574 Sayılı Resmi Gazete.
- Mutlu, Aysegül. “Eğitim Hizmetlerine Genel Bir Bakış”, İnsan, Toplum, Bilim 4.Ulusal Sosyal Bilimler Kongresi 1995, Kavram Yayınları, İstanbul 1995 (153-166)
- Ornstein, A.C. and F.B. Hunkins. Curriculum: Foundations, Principles and Issues. New Jersey: Prentice Hall, Englewood Cliffs, 1988
- Özçelik, Durmus Ali. Okullarda Ölçme ve Değerlendirme. USYM, Ankara, 1981.
- Özdemir, Servet. Eğitimde Örgütsel Yenileme. Pegem Yayınları, Ankara, 1997.
- Siu, S.F. Taking no Chances: Profile of a Chinese-American Family’s Support for School Success. MA: Wheelock College, Boston, 1994.
- Sönmez, Veysel. Program Gelistirmede Öğretmen El Kitabı. 4.Baskı, Ankara, 1993
Eğitim Felsefesi. PEGEM yayın no:15, Ankara, 1994
- Sener, O. “Eğitim Ekonomisinin Temel İlkeleri”, III. Türkiye Maliye Eğitimi Sempozyumu, 23-26 Nisan 1987. I.Ü. İktisat Fak. Yay. No.525, İstanbul 1987 (14-15)
- Tekin, Halil. Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara, 1979.
- Tezcan, Mahmut. Eğitim Sosyolojisi. Feryal Matbaası, Ankara, 1996.
- Tozlu, Necmettin. “Eğitim Sistemimizin Şekillenmesinde Bir İdeoloji Olarak Batılılaşma Düşüncesinin Etkisi.” Türkiye II. Eğitim Felsefesi Kongresi, Bildiriler-Müzakereler. (s.225-243), Yüzüncü Yıl Üni., Yay. No:33, Van, 1996
- Ural, Safak. “Bireyin Eğitimi ve Toplumun Eğitimi”. Türkiye II. Eğitim Felsefesi Kongresi, Bildiriler-Müzakereler. (s.51-60), Yüzüncü Yıl Üni., Yay. No:33, Van, 1996
- Varis, Fatma. Eğitimde Program Gelistirme, “Teori ve Teknikler”. Alkim Kitapçılık Yayıncılık, Ankara, 1994
- Varis, Fatma ve Diğerleri. Eğitim Bilimine Giriş. A.Ü. Basımevi, Ankara, 1991.